

Justitiedepartementet
Straffrättsenheten
Lisa Nilheim

Remissyttrande från ECPAT Sverige Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m.

ECPAT Sverige (ECPAT) är en ideell organisation som arbetar mot kommersiell sexuell exploatering av barn; som människohandel med barn för sexuella syften, dokumenterade sexuella övergrepp (barnpornografi) och utnyttjande av barn i samband med resande. ECPAT Sverige arbetar mot den globala barnsexhandeln, men fokuserar på brott som begås i Sverige, av svenskar utomlands eller på nätet.

ECPAT har beretts tillfälle att yttra sig över betänkandet *Ett starkt straffrättsligt skydd mot köp av sexuell tjänst och utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling, m.m.* och vill utifrån sitt uppdrag lämna följande yttrande.

SAMMANFATTNING

ECPAT välkomnar utredningens förslag om en skärpt straffskala för brottet köp av sexuell handling av barn och *tillstyrker* att böter tas bort ur straffskalan samt att maximum för brottet höjs. ECPAT *tillstyrker* utredningens förslag om en ändrad benämning.

ECPAT *avstyrker* en gradering av brottet köp av sexuell handling av barn eftersom vi vill att samhället kraftigt markerar att det inte finns mer eller mindre allvarliga sätt att exploatera barn. Varje sexuellt övergrepp på ett barn är en kränkning av barnets rättighet och sexuella integritet.

ECPAT *avstyrker* en ny utformning av oaktsamhetsbestämmelsen i 6 kap. 13 § BrB då vi anser att förslagen ändring inte kommer att medföra den skärpning i praxis som eftersträvas. ECPAT föreslår istället att en gärningsperson ska anses skyldig till brott oberoende av uppsåt eller oaktsamhet.

ECPAT avstår från att yttra sig om förslaget om köp av sexuell tjänst i 6 kap. 11 § som faller utanför organisationens uppdrag.

UTREDNINGENS UPPDRAG OCH BAKGRUND

ECPAT välkomnar utredningens uppdrag att säkerställa en straffskala för brottet köp av sexuell handling av barn, ECPAT har under flera år drivit frågan om att böter ska tas bort ur straffskalan för en rad sexualbrott mot barn och ställer sig positiva till att utredningen nu föreslår detta. ECPAT delar utredningens bild att det finns skäl att anlägga en skärpt syn på straffet och markera brottets allvar och särskilda beskaffenhet.

ECPAT anser dock att det är en allvarlig brist att uppdraget saknar ett tydligt barnrättsperspektiv, särskilt gällande Sveriges skyldighet att rådgöra med barn vid

utveckling av lagstiftning¹ samt att gällande förslag om försvårande omständigheter utgår från köp av sexuell tjänst. ECPAT vill betona att det är angeläget att markera att samhället har ett utökat ansvar när förövare exploaterar barn sexuellt och därför bör ytterligare ta hänsyn till brottets särskilda beskaffenhet jämfört med köp av en sexuell tjänst från den som är vuxen.

Mot bakgrund av att det skett en ökning av anmälningar om sexuell exploatering av barn de senaste åren måste ytterligare åtgärder vidtas för att skydda barnet mot att utsättas för sexualbrott. FN:s barnrättskommitté har därtill ställt krav på att Sverige ska anstränga sig ytterligare för att eliminera förekomsten av utnyttjande och sexuella övergrepp² och att säkerställa att alla barn, inklusive barn över 15 år, har ett fullgott rättsligt skydd mot övergrepp³.

ECPAT delar utredningens bild att variationerna i domstolarnas bedömning av oaktsamhetskravet i 6 kap. 13 § BrB riskerar att allvarligt försämra skyddet för barn som utsatts för sexuella övergrepp. ECPAT vill dessutom understryka att när utgångspunkten för bedömningen är barnets kroppsutveckling medför det en kränkning enligt artikel 2 i Barnkonventionen, principen om lika behandling, vilken innebär att rättigheter ska tillförsäkras barn under 18 år utan åtskillnad av något slag. ECPAT anser därför att fullt pubertetsutvecklade barn inte får diskrimineras i förhållande till barn vars pubertetsutveckling inte har avslutats.

UTREDNINGENS FÖRSLAG OCH ÖVERVÄGANDEN (avsnitt 8)

8.1 Förslaget till lag om ändring i brottsbalken (1962:700)

6. kap 9 §

Den som, i annat fall än som avses förut i detta kapitel, förmår ett barn som inte fyllt arton år att mot ersättning företa eller tåla en sexuell handling, döms för *utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling* till fängelse i högst två år.

Är brottet grovt, döms för grovt utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling till fängelse i lägst sex månader och högst fyra år. Vid bedömning av om brottet är grovt ska särskilt beaktas om barnet befunnit sig i en utsatt situation eller om gärningen annars varit av hänsynslös art.

Vad som sägs i *första och andra styckena* gäller även om ersättningen har utlovats eller getts av någon annan.

Förenta Nationernas konvention om barnets rättigheter (Barnkonventionen) tillförsäkrar varje barn upp till 18 år ett skydd mot övergrepp och utnyttjande. Denna rättighet återfinns i artikel 19 där det står att konventionsstaten ska vidta alla lämpliga åtgärder för att skydda barnet mot varje form av fysiskt eller psykiskt våld, skada eller övergrepp, vanvård eller

¹ GENERAL COMMENT No. 12 (2009) The right of the child to be heard (CRC/C/GC 12) s. 118.

² CRC/C/SWE/CO/5, p. 30

³ CRC/C/SWE/CO/5, p. 56 b.

försumlig behandling, misshandel eller utnyttjande, *innefattande sexuella övergrepp*. I artikel 34 fastställs att staten har ansvaret för att skydda barnet mot alla former av sexuellt utnyttjande och sexuella övergrepp samt i artikel 35 säkerställs statens ansvar att vidta alla lämpliga åtgärder för att förhindra bortförande och försäljning av eller handel med barn. Utöver dessa bestämmelser, som gäller varje barn utan åtskillnad, har Sverige även ratificerat det fakultativa protokollet om handeln med barn, barnpornografi och barnprostitution, som ytterligare förstärker och förtydligar statens ansvar i detta avseende.

FN:s kommitté för barnets rättigheter (Barnrättskommittén) har vid upprepade tillfällen uppmanat Sverige att eliminera förekomsten av utnyttjande och sexuella övergrepp samt säkerställa att straffskalan motsvarar brottens allvar genom samt att se till att barn mellan 15-17 år är skyddade mot sexuella övergrepp. Vidare har barnrättskommittén i sina senaste rekommendationer till Sverige uppmanat Sverige att anstränga sig ytterligare för att eliminera förekomsten av utnyttjande och sexuella övergrepp.⁴ Barnkonventionen är tydlig med att skyddet gäller *alla* former av sexuella övergrepp och ECPAT ställer sig därför kritisk till att utredaren föreslår att det finns *mer allvarliga fall* av köp av sexuell handling av barn.

ECPAT menar att en skärpt straffskala är en markering från samhällets sida när det gäller sexualbrott mot barn vill betona att det inte finns mer eller mindre allvarliga sätt att exploatera barn sexuellt. Varje sådant övergrepp på ett barn är en kränkning av barnets rättighet och sexuella integritet. ECPAT anser därför att det är angeläget att lagstiftningen tydligt markerar barnets specifika skyddsbehov och den beroendeställning barn har som rättighetsbärare i förhållande till vuxna som är ansvariga för att säkerställa barnets rättigheter.

Utformningen av straffskalan för köp av sexuell handling av barn (avsnitt 4.7.4)

Förslag: För att säkerställa att straffskalan för köp av sexuell handling av barn motsvarar brottets allvar ska straffskalan för brottet skärpas. En skärpning ska ske dels genom att böter tas bort i straffskalan och dels genom att straffmaximum för brottet höjs.

ECPAT tillstyrker utredningens förslag.

ECPAT har under flera år drivit frågan om att böter ska tas bort ur straffskalan för en rad sexualbrott mot barn och ställer sig positiva att utredningen nu föreslår detta.

FN:s Barnrättskommitté har uppmanat Sverige att säkerställa att påföljderna för kommersiell sexuell exploatering står i rimlig proportion till brottet.⁵ ECPAT anser att det är av stor vikt att lagstiftaren tydliggör att brottet ”köp av sexuell handling av barn” innebär en allvarlig kränkning av barnet och betraktas som ett allvarligt brott. Påföljden för brottet måste därför motsvara brottets allvar och vara proportionerligt i förhållande till straffskalan för andra allvarliga brott. ECPAT delar utredningens resonemang kring att ett höjt straffmaximum bättre motsvarar en syn där köp av sexuell handling av barn är en oacceptabel och allvarlig

⁴ CRC/C/SWE/CO/5, p. 30

⁵ CRC/C/OPSC/SWE/CO/1, p. 11a

kränkning av barnet och dess mänskliga rättigheter.

ECPAT tillstyrker att straffmaximum höjs och i förhållande till övriga sexualbrott mot barn i 6 kap. BrB, föreslår vi att straffskalan bör motsvara den för sexuellt utnyttjande av barn, där minimistraff är 6 månader och straffmaximum 4 år.

Brottet köp av sexuell handling av barn ska gradindelas (avsnitt 4.7.5)

Förslag: Brottet köp av sexuell handling av barn ska gradindelas på så sätt att ett grovt brott införs. För normalgraden av brottet ska straffet vara fängelse i högst två år. Är brottet grovt, ska straffet vara fängelse i lägst sex månader och högst fyra år.

Bedömning: Genom att straffmaximum för det grova brottet höjs till fängelse i högst fyra år bör utrymmet för att bestämma påföljden till en icke frihetsberövande påföljd bli mindre än idag.

ECPAT avstyrker utredningens förslag om en gradindelning av brottet men tillstyrker att straffmaximum höjs.

I Barnkonventionen fastställs varje barns rätt till skydd mot *alla* former av sexuella övergrepp. ECPAT anser att det är en allvarlig brist att utredningen till viss del saknar ett barnrättsperspektiv gällande förslaget om en gradindelning samt förslagen gällande försvårande omständigheter om utredningens förslag bygger på en argumentation som utgår från ett brott mot vuxna, köp av sexuell tjänst. ECPAT vill betona att det är angeläget att markera att samhället har *ett utökat ansvar gällande skyddsintresset* när förövare exploaterar barn sexuellt och bör därför ytterligare ta hänsyn till brottets särskilda beskaffenhet jämfört med köp av sexuell tjänst från den som är vuxen.

ECPAT anser med utgångspunkt i den kartläggning som har gjorts av utredaren att samhället tydligt måste markera att det inte finns mer eller mindre allvarligare sätt att sexuellt exploatera ett barn. ECPAT anser att förslaget om höjande av straffmaximum är bra. Finns det försvårande omständigheter ska detta då återspeglas i påföljden genom att hela straffskalan används. Det är ECPATs mening att genom rättspraxis kan ett sådant klagörande åstadkommas utan att en gradindelning krävs. ECPAT anser att en gradindelning skulle kunna uppfattas som att den svenska lagstiftningen gör skillnad på olika former av kommersiell sexuell exploatering av barn och att de mindre allvarligare fallen nedprioriteras och bagatelliseras. Med bakgrund av detta delar ECPAT de farhågor som har förts fram som ett särskilt yttrande av experterna Kajsa Wahlberg, Stina Holmberg, Marianne Nordström och Patrik Cederlöf gällande köp av sexuell tjänst när de skriver:

Vi anser att det finns en risk för att en gradindelning skulle kunna uppfattas som att sexköp generellt sett är mindre klandervärda än tidigare. En gradindelning skulle även kunna uppfattas som ett tecken på att den svenska lagstiftningen gör skillnad mellan olika former av sexköp och prostitution.⁶

4.7.6 närmare om grovt köp av sexuell handling av barn

⁶ SOU 2016:42, s. 308.

Förslag: Vid bedömning av om ett köp av sexuell handling av barn ska bedömas som grovt ska särskilt beaktas om barnet befunnit sig i en utsatt situation eller om gärningen annars varit av hänsynslös art.

ECPAT avstyrker en gradindelning av brottet men tillstyrker att domstolen ska beakta det som en försvårande omständighet att barnet befunnit sig i en utsatt situation eller om gärningen annars varit av hänsynslös art.

ECPAT är kritiskt till att de försvårande omständigheter som föreslås av utredningen inte utgår från ett barnrättsperspektiv och barnets särskilda skyddsbehov. Enligt Barnkonventionen, dess fakultativa protokoll om handeln med barn, barnprostitution och barnpornografi och Europarådets konvention om människohandel har Sverige långt mer omfattande åtaganden gentemot barn som exploateras sexuellt än för vuxna. Barn har särskilda skyddsbehov och står i ofta i beroendeställning till vuxna.

Med bakgrund av detta anser ECPAT att de försvårande omständigheter som exempelvis återfinns i 6 kap. 4 § BrB, 6 kap 6 § och 6 kap 8 §, bör även vara tillämpliga när det gäller denna brottsrubricering. Dessutom bör omständigheten att gärningspersonen har dokumenterat utnyttjandet ses som en försvårande omständighet. Det kan inte anses tillräckligt att framhålla att ”det bör dock hållas i minnet att omständigheter som kanske inte är att betrakta som försvårande mot en vuxen person i många fall kan betraktas som försvårande när det gäller gärningar mot ett barn”⁷. ECPAT anser att utredningens förslag är för otydlig i det här avseendet, vilket kan skapa osäkerhet kring hur försvårande omständigheter ska uppfattas och graderas. ECPAT vill därför betona att det måste förtydligas vilka de försvårande omständigheterna är och utgå från ett barnrättsperspektiv med utgångspunkt i barnets särskilda skyddsbehov. Samtidigt vill ECPAT understryka att en sådan lista aldrig kan vara uttömmande och en bedömning utifrån ett barnrättsperspektiv måste ske i det enskilda fallet.

4.7.7 Brottet bör benämnas utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling

Förslag: I stället för köp av sexuell handling av barn ska brottet benämnas *utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling*. Om brottet är att bedömas som *grovt ska dömas för grovt utnyttjande av barn genom köp av sexuell handling*.

ECPAT tillstyrker utredningens förslag.

ECPAT delar utredningens bedömning att en ändrad brottsrubricering föreslås. ECPAT ställer sig positiva till en ändrad benämning för att klargöra brottets allvar och särskilda beskaffenhet jämfört med köp av en sexuell tjänst av den som är vuxen. Den föreslagna benämningen bidrar dessutom till att slå fast att ett ”sexköp” av ett barn under 18 år aldrig kan ses som en affärstransaktion mellan två jämbördiga parter. ECPAT anser att den föreslagna benämningen på ett tydligare sätt utgår från barnets särskilda skyddsbehov och att den vuxne alltid är ansvarig för sexuella handlingar som innefattar ett barn.

⁷ Ibid. s. 170

ECPAT anser att utredningen till viss del saknar ett barnrättsperspektiv och att detta blir tydligt när det gäller benämningen av barn. I artikel 1 i Barnkonventionen definieras vem som är barn, ett barn är en person under 18 år. Denna definition har inte fått tillräckligt genomslag i utredningen när barn på flera ställen i utredningen benämns som ”unga”. ECPAT vill betona vikten av att utredningen tydligt markerar att benämna personer under 18 år benämns som barn och inte ”unga”, vilket innebär långt mer omfattande skyldigheter för samhället än för vuxna medborgare. All sexuell exploatering av personer under 18 år ska därför ses som *kommersiell sexuell exploatering av barn*. Att använda begrepp som ”unga” kan uppfattas som att utredningen omfattar personer över 18 år. Utredningen använder dessutom ”sexköp av barn/unga” vilket indirekt är att signalera att det finns ett viss mått av frivillighet och lägger ett ansvar på barnet, vilket är oförenligt med synen enligt Barnkonventionen artikel 34, dess fakultativa protokoll om handeln med barn, barnprostitution och barnpornografi samt ILOs konvention 182 om eliminering av de värsta formerna av barnarbete.⁸

6 kap. 13 §

Förslag: Bestämmelsen i 6 kap. 13 § BrB ska utformas så att till ansvar som i 6 kap. BrB är föreskrivet för en gärning som begås mot någon under en viss ålder ska dömas även *den som varit oaktsam* i förhållande till att den andra personen inte hade uppnått den ålder.

ECPAT avstyrker utredningens förslag.

ECPAT instämmer i utredningens förslag så till vida att en skärpning av bestämmelsen i 6 kap. 13 § BrB är nödvändig men anser inte att föreslagen ändring kommer medföra den skärpning i praxis som eftersträvas.

Barnkonventionen och dess fakultativa protokoll om handeln med barn, barnprostitution och barnpornografi fastställer varje barns lika rätt till skydd mot sexuell exploateringen. Sverige har vid upprepade tillfällen fått kritik för att barn mellan 15 – 17 år, det specifika åldersspannet som bestämmelsen om köp av sexuell handling av barn ämnar att skydda, saknar ett fullgott skydd.⁹ ECPAT anser att nuvarande lagstiftning om oaktsamhetsbestämmelsen i 6 kap. 13 § BrB inte är ändamålsenlig när det gäller att skydda barnet.

ECPAT anser att ansvaret bör ligga på den vuxne att förvissa sig om att den person som denne ämnar att köpa en sexuell tjänst av också är vuxen. Detta brott kräver oftast att gärningspersonen har personlig kontakt med barnet för att kunna genomföra brottet och har därigenom alla möjligheter att fråga barnet om hans ålder och även på andra sätt göra en bedömning i frågan. ECPAT anser att en kraftigare markering från samhällets sida bör göras och att åtgärder måste till för att förhindra att dessa gärningar överhuvudtaget begås. ECPAT anser att detta är en förskjutning av ansvaret från förövaren till barnet. ECPAT

⁸ <http://www.ilo.org/public/english/standards/relm/ilc/ilc87/com-chic.htm>, 161017, 15:01

⁹ CRC/C/SWE/CO/5, p. 30

menar att det viktiga skyddsintresset som barnets rätt till skydd mot sexuella övergrepp och utnyttjande utgör, i detta fall måste anses väga så tungt att det motiverar ett strikt ansvar för samtliga sexualbrott mot barn i 6 kap och föreslår därför att gärningspersonen måste förvissa sig om att barnet är 18 år. Ett strikt ansvar skulle inte strida mot centrala rättssäkerhetsprinciper som uttrycks i Europakonventionen och denna innehåller inte något entydligt förbud mot straffansvar oberoende av uppsåt eller oaktsamhet.¹⁰

Barnkonventionen innehåller rättigheter som gäller varje medborgare som bor eller befinner sig i Sverige. Principen om lika behandling (artikel 2) i Barnkonventionen innebär att fullt pubertetsutvecklade barn inte får diskrimineras i förhållande till barn vars pubertetsutveckling inte har avslutats. ECPAT anser att personer vars pubertetsutveckling har påbörjats tillfogas en lika allvarlig integritetskränkning av att exploateras sexuellt som den som är mindre kroppsutvecklad och i samma ålder. Oaktsamhetsbestämmelsen i 6 kap. 13 § BrB innebär att skyddet för barn i 6 kap. BrB inte är likvärdigt och att barn som påbörjat sin pubertetsutveckling i detta avseende saknar skydd. Detta anser ECPAT är oacceptabelt och en kränkning av barnets rätt att inte exploateras sexuellt. I nuvarande bestämmelse om oaktsamhet läggs dessutom stor vikt vid barnets kroppsutveckling för att bedöma gärningsmannens skuld. ECPAT anser att detta är en förskjutning från den som är ansvarig, förövaren, till barnet när det gäller ansvar. ECPAT menar att det viktiga skyddsintresse som barnets rätt till skydd mot övergrepp och utnyttjande utgör, i detta fall måste anses väga så tungt att det motiverar ett strikt ansvar för gärningspersoner.

6 kap. 15 §

ECPAT tillstyrker utredningens förslag.

ÖVRIGA KOMMENTARER OCH SYNPUNKTER

Kunskapshöjande insatser för rättsväsendet

ECPAT vill i sammanhanget dock betona vikten av kunskapshöjande insatser för rättsväsendet om barnets rättigheter, Barnkonventionen och det fakultativa protokollet om handeln med barn, barnprostitution och barnpornografi. Utbildning behövs dessutom vad gäller innehållet i och möjligheten att tillämpa oaktsamhetsbestämmelsen och hur försvårande omständigheter ska uppfattas och graderas.

Efterfrågan utgör den nödvändiga länken i kedjan

I detta sammanhang kan det inte nog understrykas att det är efterfrågan som utgör den nödvändiga länken i kedjan, för att denna handel överhuvudtaget ska existera. När sexköpslagen trädde i kraft flyttade mycket av handeln av sexuella tjänster till Internet, vilket bidragit till att det har blivit betydligt bekvämare, tryggare samt anonymare att köpa sexuella tjänster. Nu behöver inte sexköparen längre ta bilen och riskera att bli upptäckt,

¹⁰ Asp, Ulväng och Jareborg, *Kriminalrättens grunder*, 2 uppl., 2013 s. 365

utan det räcker med några enkla klick på datorn och sedan kommer instruktioner om pris och plats för sexköpet, enkelt och bekvämt till mobilen. **Det är dock dessa enkla små klick, som gör att handeln fortsätter och att barn luras in i slavliknande förhållanden genom att skickas mellan länder och städer, för att tillfredsställa förövarnas önskningar.** Beställningarna sker numera via utländska bokningscentraler och varorna skickas till aktuell ort eller land först när det finns tillräckligt med kundunderlag. Det är således efterfrågan som utgör motorn i handeln. De förödande konsekvenserna av sexköparnas handlingar måste därför mycket tydligt markeras genom en markant straffskärpning. Vissa sexköpare verkar vara väl medvetna om att de utgöra kärnan i denna industri, andra verkar totalt oförstående till att deras efterfrågan utgör drivkraften i slavhandeln.

Stockholm 2016-xx-xx

För ECPAT Sverige,

Anders L. Pettersson
Generalsekreterare